

JEL Classification: C140; G210

Сергєєва Олена Степанівна

к.е.н., доцент кафедри банківської справи

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

Гаврилюк Юрій Валентинович

студент 1 курсу факультету фінансів та банківської справи

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

АНАЛІЗ ЗМІН ФАКТИЧНОГО ГРОШОВОГО-КРЕДИТНОГО МУЛЬТИПЛІКАТОРА В УКРАЇНІ

Тези присвячено аналізу грошової пропозиції через визначення фактичного грошово-кредитного мультиплікатора за 2011 – 2021 рр. Зроблені висновки, що значення коефіцієнтів резервування та співвідношення їх зміни зі змінною рівня обов'язкового резервування дає можливість підтвердження достовірності твердження щодо впливу НБУ на коефіцієнт резервування та отже на значення фактичного коефіцієнта експансії.

Ключові слова: банк, мультиплікатор, кредит, економіка

Зміна маси грошей, що циркулює в економічній системі, може суттєво вплинути на реальний випуск продукту, рівень цін, зайнятість тощо. Оскільки контроль за кількістю грошей надзвичайно важливий для економічної стабільності, необхідно мати адекватні можливості для вимірювання грошової маси. Процес грошово-кредитного мультиплікування, що став можливим на сучасному етапі розвитку дворівневої банківської системи слугує потужним фактором впливу на загальну грошову пропозицію. Необхідність проведення структурного аналізу змін значень фактичного грошового-кредитного мультиплікатора та грошової пропозиції обумовлена необхідністю перевірки теоретичних висновків про чинники впливу на коефіцієнт експансії та грошової пропозиції на макроекономічні показники, що визначають соціально-економічний розвиток країни.

Грошова маса є складною, мінливою та неоднорідною категорією. Структура грошової маси може змінюватися залежно від мети аналізу і використання певного елемента грошового обігу. Тому до складу грошової маси можуть включатися певні елементи або виключатися з неї залежно від конкретної економічної ситуації. Вона є продуктом сучасної банківської системи, який перебуває в процесі динамічного розвитку.

Пропозицію грошей визначає НБУ, тому дослідження каналів формування грошової маси є по суті аналізом ефективності проведених ним операцій щодо забезпечення суб'єктів економіки грошима. Оскільки, пропозиція грошей може збільшуватись не лише за допомогою емісії НБУ, а й за допомогою

мультиплікаційного ефекту комерційних банків (а в економічно розвинених країнах є основним фактором розширення грошової маси), то цілком логічним буде включення до даного блоку і аналізу грошових мультиплікаторів.

Зростання грошової маси може здійснюватися за рахунок таких чинників:

1. *зростання зобов'язань комерційних банків за кредитами, наданими центральним банком.* Найпоширенішою формою такого кредитування у розвинутих країнах є здійснення рефінансування комерційних банків через переоблік вексельних зобов'язань банківських установ. Наслідком здійснення такої форми рефінансування є зростання рівня грошових резервів.

2. *чинники, що зумовлюють динаміку платіжного балансу країни* – зростання чи зменшення сальдо іноземних активів в умовах їх конвертації у національну валюту відповідно викликає розширення або звуження грошової бази;

3. *чисті зобов'язання уряду* – фінансові зобов'язання уряду перед центральним банком, що виникають через бюджетний дефіцит та його обслуговування шляхом купівлі центральним банком облігацій державної позики на ринку цінних паперів. Купівля центральним банком урядових облігацій призведе до збільшення грошової маси в обігу, а також до розширення емісійних можливостей комерційних банківських установ за збільшення їх резервних позицій;

4. *нерезервні зобов'язання банківських установ* – це капітал і прибуток від емісійної діяльності, некласифіковані активи і пасиви, інші зобов'язання, що безпосередньо не формують резервні позиції банків, однак опосередковано впливають на їх динаміку.

Фактично, грошово-кредитний мультиплікатор визначає спроможність банківської системи збільшувати пропозицію грошей внаслідок використання центральним банком монетарних інструментів. При цьому на формування грошово-кредитного мультиплікатора впливає як центральний банк, так і комерційні банки. Важливий вплив чинять і такі економічні суб'єкти як вкладники та позичальники. Фактичний грошовий мультиплікатор можна визначити за даними коефіцієнтів g та ρ .

$$m = \frac{1 + g}{g + \rho} \quad (1)$$

На основі даної формули можна прослідкувати напрями впливу різних суб'єктів економіки на процес грошово-кредитної мультиплікації. Що стосується впливу центрального банку, то він здійснюється через використання таких інструментів грошово-кредитної політики як нормативу обов'язкового резервування, проведення операцій з цінними паперами на відкритому ринку, валютні інтервенції, облікову політику. Найбільш потужним монетарним інструментом, який є у розпорядженні центрального банку, є норматив обов'язкових резервних вимог. Даний інструмент прямо впливає на показник ρ . При цьому за умови зростання норми обов'язкового резервування, відбувається зростання ρ , відповідно – грошово-кредитний мультиплікатор зменшуватиметься.

Вплив комерційних банків реалізується через залучення депозитів та використання своїх вільних резервів. Якщо банки активно залучають кошти клієнтів на депозитні рахунки, чим, відповідно, зменшують обсяг готівки в обігу (показник g зменшується), а також проводять політику щодо спрямування вільних резервів у активні операції, можна говорити про зростання грошово-кредитного мультиплікатора, адже показник ρ при цьому зростає.

Вплив небанківських інститутів, таких як домогосподарства, фірми, громадської організації, на грошово-кредитний мультиплікатор є також дуже значним. Він реалізується через вплив на співвідношення між готівковими та депозитними грошима, тобто на коефіцієнт депонування - g . Адже, чим вищою є частка депозитних, тобто безготівкових грошей, тим вищим буде грошово-кредитний мультиплікатор. При цьому на співвідношення між готівкою та безготівковими грошима впливає ряд факторів, а саме рівень доходів населення, рівень довіри до банківських установ, очікувана норма доходу за коштами, розміщеними на депозитних рахунках у банках, рівень інфляції, наявність тіньового сектору економіки та його масштаби.

Для проведення аналізу грошової пропозиції та значень фактичного грошово-кредитного мультиплікатора побудуємо таблиць 1.

Таблиця 1

Аналіз фактичного грошового мультиплікатора, розрахованого за даними коефіцієнтів g та ρ за 2011 – 01.04.2022 рр.

(за станом на кінець періоду, млн грн)

Роки	МЗ	М0	№ об., резер., %	Грошова база	Депозити	Резерви	g	ρ	$m\phi$
2011	685 515	192 665	4,0	239 885	492 849,8	47 220	0,39	0,10	2,86
2012	773 199	203 245	7,5	255 283	569 953,6	52 038	0,36	0,09	3,03
2013	908 994	237 777	9,0	307 139	671 217,7	69 362	0,35	0,10	2,96
2014	956 728	282 947	10,0	333 194	673 780,6	50 247	0,42	0,07	2,87
2015	994 062	282 673	6,5	336 000	711 389,1	53 327	0,40	0,07	2,96
2016	1 102 700	314 392	6,5	381 575	788 308,1	67 183	0,40	0,09	2,89
2017	1 208 859	332 546	6,5	399 057	876 313,3	66 511	0,38	0,08	3,03
2018	1 277 635	363 629	6,5	435 798	914 006,5	72 169	0,40	0,08	2,93
2019	1 438 311	384 366	10	477 491	1 053 944,7	93 124	0,36	0,09	3,01
2020	1 850 007	516 085	10	595 986	1 333 922,5	79 901	0,39	0,06	3,10
2021	2 071 358	581 011	10	662 499	1 490 347,4	81 488	0,39	0,05	3,13
1.2022	2 047 249	583 532	10	692 826	1 463 717	109 294	0,40	0,07	2,95
2.2022	2 032 071	634 695	10	790 775	1 397 376	156 080	0,45	0,11	2,57
3.2022	2 079 383	636 017	10	732 842	1 443 366	96 825	0,44	0,07	2,84

Джерело: побудовано автором на основі [8]

За даними розрахованими в таблиці 1 побудуємо графіки динаміки змін значень грошово-кредитного мультиплікатора (рис.1), грошово-кредитної пропозиції (рис 2.).

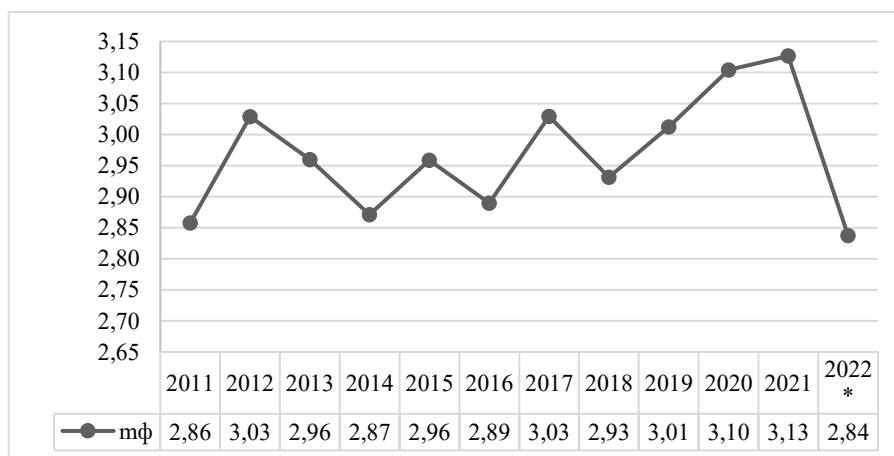

Рис. 1 Динаміка зміни фактичного грошово-кредитного мультиплікатора за 2011 – 01.04.2022 рр.

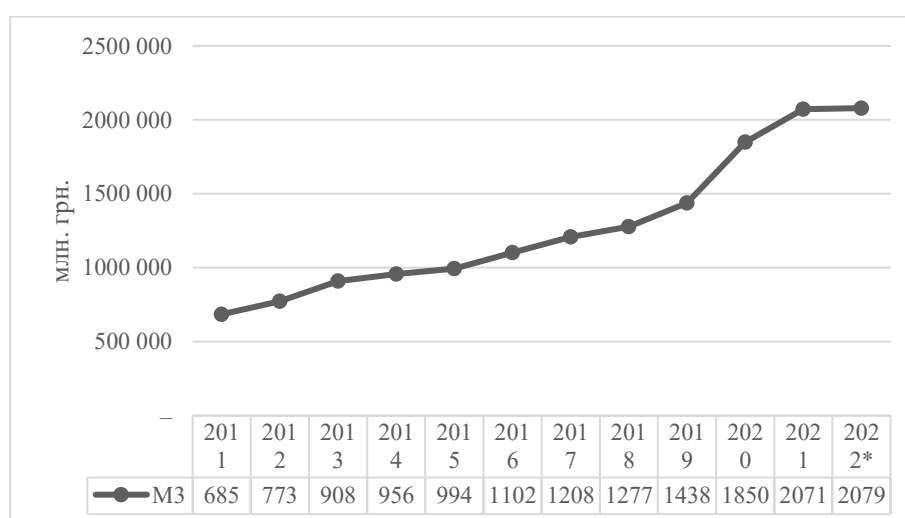

Рис. 2 Динаміка зміни грошово-кредитної пропозиції за 2011- 01.04.2022 рр.

Аналіз значень коефіцієнтів резервування та співвідношення їх зміни зі змінною рівня обов'язкового резервування дає можливість підтвердження достовірності твердження щодо впливу НБУ на коефіцієнт резервування та отже на значення фактичного коефіцієнта експансії.

Зміна значень обов'язкового рівня резервування виступає дуже потужним монетарним інструментом центрального банку. Рішення про збільшення рівня обов'язкового резервування приймається центральним банком у разі нестійкої економічної (політичної) ситуації в країні. Це підтверджується аналізом зміни рівня обов'язкового резервування в 2011 – 01.04.2022 рр. Підвищення рівня обов'язкового резервування в 2014 році обумовлено нестійкою політичною ситуацією та реформуванням банківської системи, після стабілізації спостерігалось зменшення рівня обов'язкового резервування до рівня 6,5%. Друге підвищення відбулося у результаті економічної кризи, яку спричинила пандемія коронавірусної COVID-19 та нестабільної політичної ситуації.

Аналіз ключових індикаторів монетарної політики НБУ показав, що незначні темпи зростання грошових агрегатів пов'язані з жорсткістю монетарної політики НБУ. Ситуацію погіршує те, що суттєве зростання попиту на долар з

боку населення негативно вплинуло на обсяг готівкової гривні в обігу, що в свою чергу, змусило центральний банк використовувати інструменти для стримування ліквідності готівкової національної одиниці.

Проаналізовані показники мають фундаментальне значення для оцінки настроїв резидентів країни щодо розпоряджання власними грошима та умовами створення попиту гроші. Як було показано саме показник депонування дозволяє оцінити рівень довіри населення до банківської системи в цілому, та зміни в цьому показнику є результатом економічних шоків чи політичної нестабільності, яку можна підтвердити аналізом відповідних показників в 2014 році, 2017-2019 рр. та 2021-2022 рр. Нестабільна політична ситуація та реформування банківської системи спровокувало хронічну недовіру українців до банківської системи, та стало причиною зростання частки готівки у структурі грошової маси.

У період стабілізації та циклу пожвавлення економіки спостерігається активне залучення комерційними банками коштів громадян, що стає причиною зменшення коефіцієнту депонування (зростання довіри населення до банківської системи в цілому) та зростання коефіцієнту резервування.

Підсумовуючи, зазначимо, що через зміну грошової пропозиції можна активно впливати на економічні процеси, зокрема на результати діяльності економічних агентів. Проаналізувавши статистичні данні грошово-кредитного сектору можна стверджувати економіка України має потужний фундамент для розвитку фінансової системи. Національний банк України продовжує працювати на забезпечення цінової та фінансової стабільності, разом із фінансовим сектором сприятиме економічному зростанню.

Список використаних джерел

1. Демківський А. В. Гроші та кредит : Навчальний посібник. - Київ : Дакор Вира-Р, 2003. - 528 с.
2. Івасів Б.І. Гроші та кредит: Підручник. – Вид.2-ге, змін. й доп. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 528 с.
3. Коваленко Д.І. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. Посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 344 с.
4. Комарницький І.Ф. Економічна теорія: Чернівці, 2006. - 334 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pulib.if.ua/part/3090>
5. Мишкин С.Ф. Экономическая теория денег, банковского дела и финансовых рынков: [пер. с англ.]- 7-е изд. - М. : Вильямс, 2006. – 875 с.
6. Савлук М. І. Гроші та кредит: Підручник. — К.: КНЕУ, 2006.- 602 с.
7. Гроші та кредит : підручник / за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – 892 с.
8. Статистика фінансового сектору.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 01.05.2022).